

Využití naučných stezek k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků na 1. stupni ZŠ

Růžena Písková, Zuzana Valečková

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY FPE ZČU

Čtení a čtenářství ve vzdělávacím procesu

Čtení = druh řečové činnosti spočívající ve vizuální recepci znaků jazykových symbolů), jež jsou podnětem pro myšlenkovou činnost (porozumění významu znaků).

Výsledek procesu čtení:

- porozumění čtenému textu
- vnitřní zpracování příslušné informace

Čtenářství ve vzdělávacím procesu:

- prostředek obohacující vnitřní život žáka esteticky i emocionálně,
- **komunikační proces** aktivizující přijímání informací z textu

Čtenářská gramotnost a čtení v oborech

ČG dle PISA = schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.

Čtení v oborech

K tomu, aby byl žák schopen dohledat, členit a získat důležité informace, potřebuje mnohdy znalosti i z jiných oborů – např. matematiky, přírodovědy, vlastivědy nebo informatiky. (ČŠI)

Naučná stezka a rozvoj čtenářství a ČG

Funkce naučných stezek

- Informační
- Vybízející
- Estetická
- Motivační
- Propagační
- Didaktická
- Komplexní
- Výchovně vzdělávací

Shodné s důvody pro rozvoj čtenářství a ČG

Naučnou stezku lze využít k rozvoji ČG

Metodika tvorby naučné stezky se zaměřením na čtenářství

- 1) Zhodnocení potenciálu daného mikroregionu
- 2) Stanovení cílového příjemce (čtenáře) obsahu stezky
- 3) Výběr druhů textů dle stanovených kritérií
- 4) Stanovení trasy naučné stezky
- 5) Vytvoření metodiky pro práci s naučnou stezkou pro učitele
- 6) Ověření naučné stezky se čtenářským zaměřením ve výuce

Stezka se zaměřením na čtenářství v okolí Staňkova

Kritéria pro výběr textů s ohledem na věk a čtenářskou pokročilost žáků (5. třída)

- Atraktivita textu
- Délka textu
- Náročnost textu
- Rozmanitost textů
- Tematická ukotvenost k danému místu

Trasa naučné stezky

Charakteristika stanovišť a užitých textů

- **1. stanoviště – Stará radnice** (práce s publicistickým textem, seznámení s uskutečněnou rekonstrukcí Staré radnice a jejím interiérem)
- **2. stanoviště – Kostel sv. Jakuba Většího** (práce s grafickým schématem kostela, stanoviště zaměřené na popis částí kostela a jejich funkcí)
- **3. stanoviště – Krmelec** (práce s informační tabulí, seznámení s lesními živočichy a s jejich příkrmováním)
- **4. stanoviště – Zřícenina hradu Lacembok** (práce s literárním textem – pověstí, stanoviště upozorňující na odlišný život obyvatel Staňkova v dávných dobách)
- **5. stanoviště – Rybník Vížka II.** (práce s populárně-naučným textem – popisem zvířat, stanoviště nabízející přehled živočichů žijících v ekosystému rybník)
- **6. stanoviště – U křížku** (práce s popisem pracovního postupu – didaktická hra, stanoviště zaměřené na rostliny v ekosystému pole – polní plodiny a plevel)
- **7. stanoviště – Na Mastníku** (práce s uměleckým textem – lyrickou básní, stanoviště zaměřené na estetickou funkci textu a použité jazykové prostředky)

• [Ukázka textů z naučné stezky](#)

Metodika práce s obsahem stezky a ověření ve výuce

Obsah metodiky pro učitele

Informace o: vzdělávací oblasti, tematickém zaměření, oborovém a čtenářském cíli, učivu, předpokládané časové náročnosti, pomůckách

Popis činností na jednotlivých stanovištích: činnosti řazeny dle modelu učení E-U-R

Ověřeno ve výuce: stezku absolvovali žáci 5. B ZŠ Staňkov v časovém rozmezí 6 hodin.

Z reflexe od žáků: oceňován kontakt s místními občany v profesních rolích, prostředí vnímáno nově (jinak než při běžné procházce), texty vnímány jako přiměřeně dlouhé i náročné, úkoly jako různorodé, zábavné. Žáci byli schopni vybavit si nové informace a poznatky po absolvování stezky (nikoli jen zábava pro zábavu).

Závěr

- Naučná stezka se zaměřením na čtenářství = propojení metodiky pro tvorbu naučných stezek s metodami rozvoje čtenářství a ČG + pohyb v krajině + působení textu společně se smyslovými vjemy
➡ komplexní edukativní přístup
- Opakovaně využitelné pro žáky a učitele při školních projektech, výletech, akcích

Další výzkum a tvorba stezek se zaměřením na čtenářství

již probíhá v těchto mikroregionech: Přešticko

Strakonicko

Plzeň – centrum města

Plzeň – soustava boleveckých rybníků

Dlouhodobý cíl výzkumného šetření:

- Postupně vytvořit portfolio didaktických materiálů pokrývajících trasy v různých mikroregionech se zaměřením na rozvoj čtenářství žáků různého věku a čtenářské pokročilosti
- Sledovat uplatnění těchto didaktických materiálů a systematicky ověřovat jejich využitelnost ve výuce
- Nabídnout poznatky získané výzkumným šetřením dalším zájemcům k využití při tvorbě naučných stezek

Použitá literatura a zdroje

- ČEŘOVSKÝ, J.; ZÁVESKÝ, A. *Stezy k přírodě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Praktické příručky pro učitele. ISBN 80-04-22378-8.
- Potužníková, E.; Janotová, Z.; Blažek, R. (eds.). *Mezinárodní šetření PISA 2018. Konceptní rámec hodnocení čtenářské gramotnosti*. Česká školní inspekce. [cit. 24.2.2022] Dostupné z: <https://bit.ly/3CS3jmo>
- DOLEŽALOVÁ, J. *Čtenářská gramotnost: (Práce s textovými informacemi napříč kurikulem)*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-520-2.
- FRIEDLOVÁ, L.; SOUČEK, Z.; KOCOUREK, P. *Budování a využití naučných stezek*. Praha: Propagační tvorba, 1991, 64 s. Praktická ochrana přírody. ISBN 80-853-8623-2.
- JANOTOVÁ, Z.; HANUŠOVÁ, J.; CHROBÁK, T.; OLŠÁKOVÁ, M.; FIALA, V.; ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Inspirace pro rozvoj gramotností PISA: úlohy ze čtenářské, přírodovědné a matematické gramotnosti*. Praha, 2020. ISBN 978-80-88087-44-1. [cit. 5.3.2022]
- KAFKOVÁ, M.; ŠLAPAL, M. *Čtení v oborech*. Nadace The Kellner Family Foundation [online] THE KELLNER FAMILY FOUNDATION [cit. 1.03.2022]. Dostupné z: <https://www.kellnerfoundation.cz/aktuality/cteni-v-oborech>
- Kam s dětmi, z.s. *Naučná stezka Po stopách Jiráskovy Lucerny*. kamstedmi.com [online] c2010-2022 [cit. 27.3.2022]. Dostupné z: <https://bit.ly/3SWPqsR>
- KUNT, M.; EZECHEL, M. *Tvorba školních naučných stezek a jejich využití k EVVO a k udržitelnému rozvoji*. 2., rozš. vyd. Mělník: Česká zahradnická akademie Mělník, 2013. ISBN 978-80-87610-13-8.
- METELKOVÁ SVOBODOVÁ, R.; ŠVRČKOVÁ, M. *Čtenářská gramotnost na 1. stupni ZŠ z pohledu vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-878-3.
- NAJVAROVÁ, V. *Model funkční gramotnosti a RVP ZV*. In JANÍK, T.; KNECHT, P.; NAJVAROVÁ, V. (eds.). *Příspěvky k tvorbě a výzkumu kurikula*. Brno: Paido, 2007, ISBN 978-80-7315-153-9.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 70. ISBN 80-717-8772-8.
- STRAKOVÁ, J. a kol. *Vědomosti a dovednosti pro život: čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost patnáctiletých žáků v zemích OECD*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2002. ISBN 8021104112.
- ŠLAPAL, M.; KOŠŤÁLOVÁ, H.; HAUSENBLAS, O. *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Nový Jičín: Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum Nový Jičín, 2012. ISBN 978-80-905036-8-7.
- ŠTĚPÁNÍK, S.; ŠMEJKALOVÁ, M. *Průvodce začínajícího češtináře*. [Praha]: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 9788072909490.
- WILDOVÁ, R. *Rozvoj čtení a čtenářství v ČR a Společnost CzechRA*. In: Kritické listy [online]. Praha, 2001 [cit. 2022-03-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/3g2xVJ9>